

ԲԱՐՁՐԱԿԱՆ

ՕՐԱԳՐԻ

ԸՆԴՀԱՅԻ, ՏԵՍԵՍՈՒՅԻՆ ԵՒ ԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԻՏԵԼԵՍ

Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 18.

1843

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 15.

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Առեւն:

Այսաւ ինչ ըլլալը մեծ ու պզտիկ ամէնքը գիտեն. անոր համար ընդհանուր բաները թողով՝ հոս միայն մասնաւոր յատկութիւններուն վրայ խօսինք, և թէ կենդանեաց ինչ բանին կրծառայէ :

Արեան գլխաւոր յատկութիւնը աս է, որ քիչ մը կայունութիւն ունի, հոտը ծանր է, համը աղի և շատ լցրծուտ է : Վիմիական լուծմամբ կրտեսնուի որ արեան բաղադրութեան մէջ կայ իւղային գոյացութիւն մը, ուսկից առաջ կուգայ ըղեղը և ոսկորներուն մէջի ծուծը, կիրի փոսփորուտ ու մանեզիա՝ ոսկորներու համար, մաղձի համար ալդեղին գոյացութիւն մը, և այլն :

Հատ մարդ կըկարծէ թէ մարմնոյն ամէն դին անխտիր լեցուած է արիւնը, որ այնպէս չէ . հապա ստամոքսէն կելլէ, բարակ երակներու մէջէն կանցնի ու մարմնոյն մէջ կրտարածուի . ան գլխաւոր երակներէն ալդարձեալ կրտամնուին ամենաբարակ երակներ, որ մարմնոյն չորս դին կըպատեն : Ատամոքսին մէջէն կերակին մննդական մասունքը արեան

ձեռքովը կըթաժնուի մարմնոյն մէջ :

Արեան սովորական գոյնը կարմիր է, և մարդ որչափ հասակը առնէ՝ կարմրութիւնն ալ կաւելնայ : Բայց մէյմը կենդանիէն հանելէն ետքը կամաց կամաց գոյնը կընետէ ու երկու տեսակ նիւթ կըզատուի . մէկը գեղնագոյն հեղուկ՝ որ կանաչի կըզարնէ, ու կըսուի ձերմակ արիւն : մէկալ մասը աւելի թանձր, և գոյնը կարմիր է :

Լաթնկեր կենդանեաց, թուզուններու, սողուններու և ձկներու արիւնը մանրացուցով գիտելու ըլլանք նէ կրտեսնենք որ կարմիր արիւնը ամենամանը միլիոնաւոր գնտակներ են ու ձերմակ արիւնի մէջ զատ կեցած : Բայց գնտակներուն ձեւը ամէն կենդանեաց արեանը մէջ նման չէ : Արդուն ու կաթնկեր կենդանեացը ամեննեին կլոր է . բայց թուզուններուն, սողուններուն ու ձկներունը հաւկըթածէ : Այս գնտակներուն մէջ տեղը սև կէտ մը կայ, որուն ինչ ըլլալը չգիտցուիր : Ամէն կենդանեաց

արեան գնտիկները հաւասար մեծութիւն չունին . մարդունը այնչափ մանր են, որ իրեք հարիւրը քովկեռվ դնելով հազիւ մէկ հազարամեթր երկայնք կունենան :

Դարձեալ, ան կենդանեաց արեան գնտակն որ ուրիշներէն աւելի շատ է, իրենց արեան կամ մարմնոյն տաքութիւնն ալ մէկանոնցմէ աւելի է : (Կրինակի համար հոս դնենք զանազան կենդանեաց ջերմութիւնը՝ հարիւր աստիճան բաժնած ջերմաչափի վրայ առնելով .

Աքաղաղ	43°
Վառեակ	42°
Հնդկահաւ.	42°
Բադ.	41°
Զենկուլ	41°
Մարդ	39°
Կապիկ	39°
Վագր	37°
Շուն	39°
Չագալ	38°
Կատու	38°
Ձե	37°
Ոչնար	39°
Այծ	40°
Եղ	39°
Խող	40°
Փիղ	37°
Կապաստակ	38°
Օձ	31°
Գորտ	28°
Թռչող ձուկ	25°
Կարիճ	25°
Բզեզ	5°

Լուցակէն կրտեսնուի որ կենդանեաց մէջ աւելի տաք եղածները թռչուններն են, ետքը մսակերները, ետքը խոտակերները, և էն ետքն ալ պաղարիւն կենդանիները . և իրենց արեան գնտակներն ալ աս կարգով իրարմէ աւելի կամ պակաս են :

Դրեան վրայ հիմա այսչափ ընդհանուր տեղեկութիւն տալէն ետքը, ուրիշ անգամ աւելի կրթացատրենք մէկքանի յատկութիւնները՝ երբոր չնչառութեան վրայ խօսինք :

ԲԱԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Դաւ :

ԲԱՈՒԻՆ տգեղ տեսքին համեմատ է նաև իր անախորժ ձայնը . բայց ոչ տեսքը և ոչ ձայնը այնչափ ատելի կըլլար մարդկանց, թէ որ աւելորդապաշտութեան վախը և սոսկումը չունենային աս թռչունին ձայնէն: || ասն զի հին ատենէն՝ ի վեր, ու գրեթէ ամէն երկիր ու ամէն ազգաց մէջ տիրած է աս աւելորդապաշտութիւնը, թէ որ տանը վրայ որ բու մը գայ կենայ ստու իմանալու համար բարձիքին ստութիւնը իմանալու համար բաւական է միայն մտածելը թէ մեր սուրբ հաւատքն ալ և բնական խելքն ալ կըցուցընեն թէ ըլլալուբաներուն գիտութիւնը | չստուծոյ միայն պահուած է . իսկ թէ որ լուսուած երբեմն ոմանց մարդարէութեն կամ գուշակութեան չնորհք տուեր է, միշտ մարդկանց օգտին համար տրւած է հրաշքով՝ յու բնական օրէնքէն վեր կերպով մը . ուստի բուին պէս խեղճողորմելի թռչունը չէ որ, և ոչ մէկ արարած մը կրնայ գուշակել մարդուս գլխուն գալիքը, կամ աշխարհքիս վրայ ըլլալու բաները: | այսպիսի նախապաշարմունքներու վրայ տեղնիտեղը խօսիլը ուրիշ անգամի ձգելով, հոս բուին համառօտ ստրագրութիւնը ընենք:

Բուն գիշերային թռչուն մըն է գիշատիչ՝ որ գլեթէ ամէն երկիր կրգտնուի : | լուսոր աճքին բիբերը խիստ մեծ են, և ուզած ատենը կլոր ձևով կամփոփէ զանոնք : Բուլին այլևայլ տեսակներուն մէջ շատը կայ որ ցորեկուան լոյսը չուզեր տեսնել, վասն զի սաստիկ լոյսէն աճքը կառնուի . անոր համար արշալուսի ատեն ու իրիկուան դէմ որսի կելլէ, և կամ